

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע וישלח תשפ"ד

מה פשר העליה לבית אל של יעקב היוצא וישראל החוזר? (חלק א) הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

יעקב אבינו, שזהו שמו היחיד באותה נקודת זמן, הוא אדם פרטי, חסר כל שבורח לחרון בסוף פרשת ויצא. רכושו, לפי עדותו, מסתכם במקל בלבד: "כִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן" (בראשית לב, יא; עיינו גם סנהדרין דף כ ע"ב בעניינו של שלמה המלך). בדרכו חזרה הוא הופך להיות ישראל, מנהיג לאומי עשיר מאוד (עד היכן הגיע עשרו של יעקב עיינו במחלוקת התנאים בראשית רבה פרשה עג אות מג), שיש לו מחנות וצבא (כמבואר בסוף פרשת ויצא לב, א-ב ובתחילת פרשתנו שם, י). המסע פותח באירוע המכונן בבית אל (כח, ב-כב) ומסתיים בבית אל (לה, א-טו). התורה מסמנת את גבולות המסע הארוך בשני פסוקים (כמעט שווים) "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל" (כח, יט) - "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית אֵל" (לה, טו). כמנהיג לאומי, יעקב ממשיך את דרכו של סבו אברהם. נשווה ביניהם. אברהם כמנהיג ציבור (נשיא) יצא לקרב בראש המחנה. הוא לא חשש מהצבא המסופוטמי ששבה את אחיינו (שם יד, יד-טז) ומכה, במבצע לילי מבריק, את המנצחים - ארבעת המלכים, משחרר ומחזיר את השבויים כולל המשפחות והחיילים שנשבו (שם). אברהם מנהל משאים ומתנים עם מלכים וכורת בריתות, למשל כמו עם אבימלך מלך פלישתים (שם כא, כז - לב). אברהם עוסק גם בפעילות רוחנית, שגרמה לאנשים רבים להצטרף אל מחנהו, כמבואר בכתוב "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂו בְּחָרָן" (שם יב, ה) ובמדרש: "אלו הגרים שגיירו, ... אמר רב הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים" (בראשית רבה פרשה לט סימן יד, עיינו גם ברמב"ם פ"א מה' ע"ז ה"ג).

כך גם יעקב אבינו. הוא מכין עצמו למלחמה: "וַיַּחֲזֵן אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ ... לְשָׁנֵי מַחְנֹת" (שם לב, ח-ט וברש"י שם "על כרחו כי אלחם עמו"). נלחם בשרו של עשיו, שמודה במנהיגותו של יעקב ובשמו החדש: "וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאמָר עוֹד שָׁמַךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׁרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וַתּוֹכַל" (שם, כט).

משפחתו מנהלת משא ומתן דיפלומטי עם שליט שכם, שאיתו הגיעו להסכם שיתוף פעולה ואף התחילו בביצועו (שם כד). אחרי המאבק הצבאי נגד אנשי שכם (אע"פ שיעקב מבקר את שיטתם של שמעון ולוי), הוא זוכה ל- "וַיִּסְעוּ וַיְהִי חַתַּת אֱלֹהִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם" (שם ה). גם מבחינה רוחנית, הוא ממשיך את דרכו של הסבא וז"ל המדרש: "מכאן אתה למד שגייר יעקב גרים כשם שעשה אברהם" (בראשית רבתי עמודים 152-153). המדרש סומך את דבריו על הפסוקים הבאים: הראשון הפותח את פרשת וישב: "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אֲבִיו" - "אל תקרי מגורי אלא מגויירי אביו". והשני בפרשתנו: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאָל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם" (שם לה, ב), כתנאי ראשון להליך גיור.

להבדיל מגויוריו של אברהם, שרק רמוזים בפסוקים, פעולת הגיור של יעקב זוכה לפירוט מיוחד (שיש לו המשך גם בספר יהושע). עיון בכלל הפסוקים יתן לנו מבט רחב על פשר העליה לבית אל, חשיבותה הציבורית והציוויו המיוחדת בנושא זה המופיע בפרשתנו. וז"ל הכתוב: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשֵׁב שָׁם וְעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֲלֶיךָ בְּבָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אָחִיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאָל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהִטְהַרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם: וְנִקְוָה וְנַעֲלָה בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֲנָה אֲתִי בַיּוֹם צָרְתִּי וַיְהִי עֲמֹדֵי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְתִּי: וַיִּהְיוּ אֵל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֵת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזְנוֹתֵיהֶם וַיִּטְמְן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֵה אֲשֶׁר עִם שָׁכֶם: וַיִּסְעוּ וַיְהִי חַתַּת אֱלֹהִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב: וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְיֹזֶה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן הוּא בֵּית אֵל הוּא וְכָל הָעַם אֲשֶׁר עִמּוֹ" (פרק לה א-ו).

לפסוק הראשון בקבוצת פסוקים זו יש פסוק מקביל שמופיע כבר בסוף פרק לג: "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שָׁכֶם ... וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (שם יח - כ).

בגלל קוצר היריעה ורוחב הנושא, בשבוע הבא נמשיך, בעה"י, ננסה להבין את הקשר בין שני פסוקים אלה.

נסיים בתפילה כי שתי המשימות:
החזרת כל החטופים ומיגור סופי של רשעי החמאס, יסתיימו במהרה עם סיעתא דשמיא רבה. **באחדותנו ננצח!**
[\(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב\)](#)

לעייני הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד		לעילוי נשמת		
הרב ישראל רוזן ייג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב שמאל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	מר יצחק טרנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל י"ח באייר תשע"ו / י"א מנחם-אב תשס"ט	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל י"ח באייר תשע"ו / י"א מנחם-אב תשס"ט
מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב		

חֲמַדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

חזרת השבים אחרי העיסוק בפעולה מצילת חיים – שיטת מורנו הרב ישראלי

בשבועות האחרונים התעמקנו בשאלה אם מותר ליוצאים להציל לשוב לביתם בשבת אחרי הטיפול בפיקוח הנפש. הבטחנו שהפעם נעסוק בשיטת מורנו הרב שאול ישראלי, ובכך נחתום את הסוגיה.

בטור הקודם עסקנו בדרך בה הרב ישראלי הגדיר את ההקשר של ההיתר, על ידי הרחבת הגדרת 'מכשירי פיקוח נפש' כהכשרת הקרקע להציל נפשות בעתיד. בטור זה נבאר את הדרך בה הרב ישראלי הסביר את הסוגיות שעסקנו בהם בעבר. נחזור בקצרה על הראשונות:

שני היתרים ניתנו במשניות ליוצאים להתמודד עם מצבי פיקוח נפש: להישאר במקומם ולקבל את התחום של העיר אליה הגיעו, או לשוב לביתם. ברם, מהגמרא משמע שההיתר לשוב לביתם נתון רק אם יש צורך מבצעי בכך (כמו נסיגה צבאית אחרי מבצע וכדו').

כפי שלמדנו, הגרש"ז מסיק מכך שאחרי ההצלה חז"ל התירו איסורי דרבנן, בלבד, אלא אם כן יש צורך מבצעי בכך. לדוגמא, הוא מתיר לאמבולנס או רופא לשוב למקום מוצאם במידה ויש סיכוי ויהיה בהם צורך שם בהמשך השבת.

אך הרמב"ם פוסק שבכדי לוודא שאנשים לא יתמהמהו בעתיד, יש לאפשר להם לשוב למקומם בשבת.

הגרש"ז מסביר שגם הרמב"ם לא התכוון שיעברו בכך על איסורי תורה.

הרב הרצוג מציע שהרמב"ם מבין שיש מחלוקת בין הסוגיות. הסוגיה המאפשרת לשוב רק מתוך הצדקה מבצעית אינה מקובלת להלכה. להלכה יש לחשוש לכך שבעתיד אנשים לא ימהרו להציל נפשות, ושיקול זה מתיר לשוב הביתה כרגיל.

הרב פיינשטיין דוחה את דברי הרב הרצוג, שהרי הרמב"ם עצמו מצטט את הסוגיה שהרב הרצוג טוען שנדחתה לשיטתו.

אך טרם הסברנו איזו סוגיה דחתה, לטענת הרב הרצוג, את הסוגיה במסכת עירובין. בכדי להבין את דברי הרב ישראלי, עלינו להכיר אותה.

במסכת ראש השנה (פרק א משנה ה) מסופר על אנשים שהלכו להעיד על חידוש הלבנה בשבת. רבי עקיבא זיהה יותר מארבעים

זוגות עדים שיצאו לדרך. הוא הלך ומנע מהזוגות הבאים את המשך הדרך, שהרי אין צורך שעדים אלו יצאו מתחומם. ודאי

שעדים אחרים כבר העידו על החודש. עדים אלו נתקעו באמצע הדרך: היו רחוקים מביתם, אך לא המשיכו לירושלים.

רבן גמליאל אמר לרבי עקיבא שהוא טעה בהוראה זו. אם תעצור את העדים באמצע הדרך, בעתיד הם לא יצאו מהבית כלל.

כאשר מונעים מאנשים מהגעה לקיים את המצווה, הם מאבדים את כוח הרצון להטריח את עצמם לצאת לדרך.

בפרק ב (משנה ה) מסופר שכאשר העדים היו מגיעים לבית יעזק להעיד את עדות החודש בשבת, הם נאלצו להישאר שם במשך כל

השבת, שהרי הם יצאו מחוץ לתחומם. בתחילה היו מכינים עבורם סעודות גדולות, כדי להעצים את עונג השבת שלהם. כך,

למרות שהלכות שבת מונעות מהם לצאת מהבניין בו הם נמצאים, לכל הפחות עונג השבת לא נפגע. רבן גמליאל תיקן שיקבלו

תחום כמו אנשי העיר, כדי שיוכלו להסתובב בעיר במשך השבת ולא להיות ככלואים בבניין אחד. המשנה ממשיכה ומפרטת שכך

נהיגו גם עבור מיילדות ושאר אנשים היוצאים לעסוק בפיקוח נפש בשבת. משמע מהמשנה שאחרי שתיקנו שבאי בית יעזק

יקבלו תחום כאנשי ירושלים, תיקנו שכל היוצאים יקבלו תחום כאנשים המקומיים.

הרב ישראלי מצביע על כך שהמשניות עוסקות בהתפתחות של ההלכות הללו. רוב תקנות חכמים המופיעות במשניות אינן

מספרות את סיפור הרקע לתקנה. מה נשתנתה התקנה הזאת מכל התקנות, שבכל התקנות מוזכר הדין אך לא הקשרו

ההיסטורי, ואילו תקנה זו כוללת אף את סיפור הרקע?

הרב ישראלי אומר שהמשנה בוחרת לתאר את הרקע לתקנה בכדי שנכיר בדינאמיות של התקנה. בתקופה מסוימת לא היה צורך

להרחיב את התחום, אלא הסתפקו בהכנת סעודות. רבן גמליאל זיהה שבדורו זה לא הספיק, ולכן תיקן את היתר התנועה

בתחום העיר.

המסקנה של הרב ישראלי היא שההתבוננות על התקנה כתקנה המתירה פעולה מסוימת זו טעות. הדין הוא דין כללי הדורש

מגדולי הדור שבכל דור ודור לאמוד מה נדרש כדי שמערכי פיקוח הנפש יתפקדו בצורה הטובה ביותר. אין כאן תקנה המתירה

לעשות פרטים מסוימים, אלא לימוד כללי המלמד שכאשר עוסקים בפיקוח נפש עלינו להתבונן על המערכה כולה, על שבת זו ועל

שבתות הבאות עלינו לטובה, ולהיות מודעים למחירים האפשריים של שמירת השבת. אם נאסור על הבאים להעיד להסתובב

בעיר, אולי הם יפסיקו להגיע. אמנם בדור הקודם החשש הזה לא היה קיים, אך בדורו של רבן גמליאל הוא הכריע שכן.

בימי קדם אנשים היו יוצאים למלחמות והם היו נעדרים מביתם במשך חודשים. כיום זה לא המצב הרגיל. הציפיה של משפחה

לקבל את חיים תדיר שונה כיום ממה שהייתה אפילו לפני מספר שנים בודדות. אני שומע אנשים שואלים אם המצב הזה טוב או

לא. שאלה זו אינה רלוונטית לדיון הנוכחי. בפועל בעולם בו אנו חיים משפחה שלא מקבלת אות חיים במשך מספר ימים (שלא

לדבר על שבועות!) זו משפחה עם סיכון קריסה גבוה. אני מביא את זה כדוגמא למציאות משתנה, שההלכה, המאוד דינמית

הזאת, מוכרחת להתחשב בה. אנו פוסקים ביחס למציאות שלפנינו, ולא לפי מציאות קדומה או מציאות שאנו מציירים בראשנו.

כבר היום המציאות של רוב חיילי המילואים שונה מהמציאות שהייתה לפני חודש. לפני חודש היה גיוס כללי ונאמר לחיילים

מפורשות שאין לאף אחד מושג מתי הם יצאו הביתה. כיום זה לא המצב. למרות שמדי יום אנו שומעים על הרוגים ופצועים,

רחמנא ליצלן, עלינו להודות כי בחסדי ה' עלינו המצב כיום הרבה הרבה יותר יציב ממה שהוא היה לפני חודש. אני מתייחס כרגע

להשלכה אחת של השינוי: כיום רוב חיילי המילואים יודעים מתי הם אמורים להשתחרר הביתה להתרעננות. באופן כללי, אין

היתר לחייל שיודע שהציפיה היא שיצא הביתה בעוד שבועיים לנסוע הביתה בשבת, משני הצדדים שדברנו עליהם בטור הקודם:

א. הוא מגיע בידעה שהוא לא אמור להשתחרר בשבת, אין לו ציפיה שכזאת, ולכן גם אם מזדמנת ההזדמנות, הוא יוכל

להתמודד עם הקושי של האיסור לצאת לדרכו בשבת. ב. העורף יודע מתי לצפות שהחיל שלהם שב הביתה, החוסן נשמר. הא לכם דוגמא לאותה דינמיות – בחודש אחד אנו כבר מדברים על חיילינו בצורה שונה.

במובן מסוים הרב ישראלי מטיל עלינו את המשימה הקשה ביותר: הוא לא נותן לנו היתרים גורפים, אלא דורש ממנו לבחון בעצמנו את המתח בין חובת שמירת השבת בצורה הטובה ביותר. מאידך, הרב ישראלי פותח לנו את הפתח למצוא את ההיתרים הנכונים והמתאימים בכל דור ודור. זהו אחד המאמרים מהם ניכר מדוע אנו מתייחסים לרב ישראלי כאחד הרבנים שעל גבי הראייה הרחבה שלו אפשר לבנות פסיקה שיכולה להחזיק מדינה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:		
חנה בת אוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	טל שאול בן יפה
נטע בת מלכה	פנינה ציפורה בת מרים	ר' יצחק בן בריינדל גיטה
רבקה בת שרה בלה	הילה צפנת בת שרה טובה	חוה ראנלה בת פיילא
ירחמיאל בן זלטה רבקה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	אריה יצחק בן גאולה מרים	עובדיה בן אסתר מלכה
אורי לאה בת חיה תמימה	ז'קלין בת רינה	דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	ניר יצחק רפאל בן יפה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Georgia, USA

ג'ורג'יה, ארה"ב

אב תשע"ב

הזמנת אוכל כשר במסעדה לא כשרה

שאלה

האם מותר לאדם לאכול אוכל כשר במסעדה לא כשרה, כגון שיביא עמו אוכל כשר למסעדה או יזמין במסעדה רק משהו שברור שהוא כשר?

תשובה

איסורי מראית עין וחשד תלויים במציאות, והיא משתנה ממקום למקום ומזמן לזמן. אין הגדרה מדויקת מתי יש לאסור ומתי להתיר. לכן, בכל מקום על האדם לשקול את צעדיו ביושר ובתבונה לפי מקומו ותקופתו, אם יש במעשיו חשש של מראית עין וחשד¹.

לכן, אם מדובר במסעדה שמקובל שאף שומרי כשרות נכנסים אליה ואוכלים רק אוכל כשר, הדבר מותר. אך אם מדובר במסעדה ששומרי כשרות אינם נכנסים אליה ואינם אוכלים בה כלל, יש להימנע. במקום צורך גדול, ניתן להקל ולא לחוש לאיסור מראית עין. כמובן שבארץ ישראל יש הרבה מסעדות כשרות ולכן אין לסמוך על היתר זה.

¹ מקור הדין:

במשנה (שקלים ג, ב) נאמר שתורמי הלשכה אינם נכנסים לתרום בבגדים שיש בהם כיסים וכדומה, שמא יעשירו ויאמרו שעושרו בא ממעילה בכספי הלשכה, או יעניו ויאמרו שעונוי הוא עונש על מעילה כזו. כמקור לדין זה מביאה המשנה את הפסוק: "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב, כב), ואת הפסוק: "ומצא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם" (משלי ג, ד).

למדנו משם שהאדם בהתנהגותו צריך להתחשב בצורה שבה מעשיו מתפרשים או עלולים להתפרש כלפי חוץ. וכך מפורש בירושלמי על משנה זו (שקלים ג, ב): "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן: בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום: בתורה מניין? דכתיב 'והייתם נקיים מה' ומישראל' (במדבר לב, כב). בנביאים מניין? דכתיב 'א-ל א-להים ה', א-ל א-להים ה' הוא ידע, וישראל הוא ידעי' (יהושע כב, כב). בכתובים מניין? שנאמר 'ומצא חן ושכל טוב בעיני א-להים ואדם' (משלי ג, ד). גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בי רבי בון: אי זהו המחזור שבכולן? אמר ליה: 'והייתם נקיים מה' ומישראל'."

החתם סופר (חלק ו, ליקוטים על הש"ס, סימן נט) כתב על חובה זאת לקיים "והייתם נקיים" ועל הקושי שבקיומה: "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, 'והייתם נקיים מה' ומישראל'. וב' חובות אלו – נקיות מהשי"ת והנקיות מישראל עמו, הם שני רוכבים צמדים על גבנו. ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון, היינו ידי שמים, יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות כי הם חושבים מחשבות זרות... ועונשו יותר קשה מאוד מאוד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו, והוא מש"ס פרק יום הכיפורים (יומא פו ע"א) בענין חילול השם דאין לו כפרה..."

מבואר מדבריו שהחובה של נקיות מה' ומישראל אינה (רק) חובה בפני עצמה, אלא קשורה גם באיסור חילול השם העלול לבוא על ידי החשד. אכן יש לעיין אם לדבריו זה כל תוכנה של חובת הנקיות או שהיא גם חובה בפני עצמה. את המושג 'חילול השם' פירש רש"י ביומא (שם): "חוטא ומחטיא אחרים", דהיינו שהרואים אותו עובר עברה, ובעניינינו – החושדים בו שעבר לומדים ממנו. כך עולה גם מדברי הרמב"ם בהקדמתו לפירוש מסכת אבות (שמונה פרקים, פרק ד), שבהם ביאר את חטאו של משה רבנו במי מריבה על פי היסוד המבואר בגמרא ביומא (שם) שבחילול השם נכללת גם הנהגה שאינה ראויה לאדם גדול לפי מעלתו, וכך כתב: "וכגון זה בחוק האיש ההוא חלול השם, לפי שתנועתו כולו ודיבורו נלקחים למופת". לעומת זאת, בחובת הנקיות מצאנו במשנה שהבאנו לעיל גם חשש שמא יעני ויחשדו שמעוון מעילה בתרומת הלשכה העני. כאן לכאורה אין חשש שילמדו ממנו – אדרבה, ממנו יראו וייראו! ואף על פי כן כלול הדבר בחובת הנקיות. אכן יש מקום להשיב שהחשש אינו שילמדו ממנו את המעשה שבו נחשד, אלא שמכוחו של חשד זה יבואו לחטאים אחרים, כעין האמור בהמשך הסוגיה ביומא (שם): "אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות – מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה...". ועל כל פנים, ודאי שבמסגרת השיקולים הנוגעים להכרעת ההלכה בשאלות של חשד ומראית עין יש להביא בחשבון גם את השאלה אם קיים במעשה הנידון חשש של חילול השם והחטאת האחרים, שאם הוא קיים ודאי שהאיסור והחשש חמורים יותר, או שאין חשש כזה. ולהלן יובא שיש שכתבו שההבדל בין ההגדרה חשד להגדרה מראית עין נעוץ בשאלה אם קיים חשש כזה או לא.

חילוק בין מראית עין וחשד:

בגמרא יש סוגיות רבות שבהן עולה יסוד זה של מראית עין וחשד כסיבה לאיסורים שונים (ברכות ג ע"א; שבת כג ע"א; סד ע"ב; קמו ע"ב; ביצה ט ע"א; יומא לח ע"א; עבודה זרה יב ע"א; כא ע"ב; חולין מא ע"ב ועוד). השימוש הנפוץ יותר בגמרא הוא במושג מראית עין, אך גם המושג חשד עולה במקומות מסוימים, ויש מהאחרונים שרצו לחלק בין שני המושגים הללו: בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, סימן כא) הביא חילוק בשם חוות דעת: מראית עין נאמרה במקום שבו הדבר נראה בעיני העולם כאיסור ברור, וחשד הוא במקום שיש ספק השקול אם המעשה אסור או מותר. החסד לאברהם עצמו הסיק שהחילוק שונה, וכדבריו כתב גם הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח חלק ב סימן מ).

לדבריהם: איסור 'מראית עין' נאמר במקרה שבו אדם עושה דבר המותר שבעיני אנשים נראה כדבר האסור, ויש חשש שיבואו ללמוד ממעשה זה להתיר את האסור באמת. 'חשד' לעומת זאת נאמר במקרה שבו אין חשש שאנשים יבואו להתיר את האסור, אך מצב שבו החברה חושדת באדם נחשב לבעיית מצד עצמו, כלומר אסור לאדם להביא את עצמו למצב שבו אנשים חושדים בו שעובר עברה. אכן בתשובה אחרת כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח חלק ד סימן פב) הבחנה שונה: חשד הוא איסור דאורייתא הנלמד מהכתוב "והייתם נקיים", והוא כאשר אכן נעשה מעשה היוצר בסיס לחשד, שכן אין למעשה זה הסבר חלופי סביר. לעומת זאת, אם המעשה יכול להתפרש להיתר בה במידה שיכול הוא להתפרש לאיסור, שאז אין יסוד לחשד ואדרבה החושד עובד באיסור לחשוד בכשרים, האיסור הוא רק מדרבנן משום 'מראית עין', היינו מחמת החשש שאנשים יקלו ויתירו איסורים על סמך טעותם בפירוש המעשה. כך גם אם המעשה אכן מתפרש כמעשה מותר, ובצדק, אלא שהרואים עלולים לדמות לו מעשה אחר, האסור באמת, ולהתיר גם את האיסור (ונראה שלדעתו במקרה כזה אין זה בגדר חילול השם או משום שמדובר רק בחשש, ואם משום שהמעשה עצמו אכן מותר לגמרי, וחוטא ומחטיא הוא רק כשאכן חוטא ואחרים למדים ממנו לחטוא, ולא כשעושה מעשה המותר אלא שאחרים טועים להתיר מעשה אחר).

הגדרתו זו לחשד ולמראית עין אינה רק שונה מהגדרתו של החוות דעת – כפי ששונה ממנה הגדרתו של החסד לאברהם והגדרת האגרות משה עצמו בתשובתו דלעיל – אלא אף הפוכה ממנה, ושונה מאוד גם מההגדרה שבתשובה דלעיל ובדברי החסד לאברהם, שהרי מהם עולה שחשד קל ממראית עין, ומתשובה זו עולה ההפך.

אכן הגר"מ פיינשטיין במבאר (אגרות משה חלק ב סימן מ) שדווקא כשהחשד הוא לאיסור ברור וחמור יותר ייתכן שאין כל כך מקום לחשוד שילמדו ממנו, ואילו באיסור קל יותר או שאינו כל כך ברור וידוע – יש יותר מקום לחשוד שילמדו ממעשיו להתיר את האיסור. נמצא שיתכן שאכן מדובר בשני צדדים שונים של אותו דבר עצמו: מצד אחד חמור החשד יותר ממראית עין, ומן הצד השני דווקא משום חומרת החשד והתייחסותו למעשה שאיסורו ידוע ומפורסם אין בו כל כך חשש שילמדו ממנו להתיר את האסור.

בתשובה נוספת (אגרות משה או"ח חלק ב סימן סד) כתב הגר"מ פיינשטיין נפקא מינה בין שני האיסורים האלו. אם יש עדים שיכולים להעיד שהמעשה שנעשה היה מעשה המותר, די בכך כדי להתיר את האסור משום חשד גרידא, אך אין זה מועיל למראית עין, מאחר שעדיין ייתכן שמי שראה את המעשה ולא ידע את תוכן עדותם של עדים אלה (שאף אינם צריכים להעיד אותה בפועל בפרום כלשהו) ויטעה משום כך להתיר את האסור.

ונראה שביאור דבריו שדי בעדים כדי להסיר את האיסור שמשום 'חשד' הוא שגדר החיוב של 'והייתם נקיים' הוא לאו דווקא שאיש לא יחשוד בו שעשה איסור, אלא שאם ייחשד – יוכל לנקות את עצמו מן החשד. ועל כל פנים, גם כאן עולה מדבריו שאמנם החשד עשוי להיות איסור דאורייתא, וייתכן שיהיה מצד עצמו חמור יותר ממראית עין, אך באופן מעשי נקל יותר להתירו.

ומובן, על כל פנים, שלפי כל תשובותיו כאחת עולה שיתכן מעשה שיהיה בו גם איסור של משום חשד וגם איסור של מראית עין, ייתכן מעשה שיהיה בו רק חשד ולא מראית עין, וייתכן להפך. כל מקרה צריך להיבחן לגופו לאורם שני האיסורים.

החסד לאברהם (שם) מנה אף הוא חילוקים מעשיים בין חשד למראית עין לפי הסברו הני"ל (וגם בהם באה לידי ביטוי הנקודה שעליה עמדנו לעיל, שפעמים שדווקא חומרת החשד יוצרת את הקולא לגבי מראית עין ולהפך):

1. כשמדובר במעשה של רבים אין איסור משום 'חשד', ואילו במראית עין אין חילוק. זאת כיוון שבחשד מדובר שחושדים באדם שעובר עברה, וכשמדובר ברבים לא יחשדו בהם. אך כשהחשש הוא שילמדו להתיר את האיסור, כשרבים עושים את המעשה חשש זה מתחזק, ואדרבה יותר ראוי לאסור מצד מראית עין.
2. במקום שאסרו משום מראית עין אסרו אף בחדרי חדרים, שצריך לחשוש אולי בכל זאת מישהו יראה אותו ויטעה. אך במקום שהחשש הוא רק משום חשד, מותר בחדרי חדרים כי אין חשש שאדם יעשה מעשה שנראה כל כך חמור בעיני אנשים בלי לברר אם יש מישהו שאולי רואה אותו ועלול לחשוב שהוא עושה איסור.

אמנם יש לציין שלדעת הרמב"ם גם במראית עין האיסור הוא "שמה יאמרו...". שעבר איסור, ולא שיבואו להתיר את האסור. להלן כמה מקומות שבהם הרמב"ם מגדיר כך איסור של מראית עין, באחד מהם הוא אף כורך מונח זה בפירוש עם המונח 'חשד', אם כי כתנאי לאיסור משום 'מראית עין' ולא בהגדרת האיסור עצמו:

1. "וכן מי שנשרו כליו במינה מהלך בהן ואין חוששין שמא יסחוט, ואסור לו לשטחן ואפילו בתוך ביתו גזירה שמא יאמר הרואה הרי זה כבס כסותו בשבת ושטחה ליבשה, וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור" (הלכות שבת כב, ב).
2. "אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך ברשות הרבים שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו, אבל ברשות היחיד מוליכו, אף על פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת יום טוב" (הלכות יום טוב ה, ד).
3. "הזורע שדהו מין מן המינין וכשיצמח ראה בו כלאים, אם היה המין האחד אחד מעשרים וארבעה בשדה הרי זה ילקט עד שימעטנו מפני מראית העין, שמא יאמרו כלאים זרע בכוונה. במה דברים אמורים בזמן שיש מקום לחשד, אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה אלא מאליהן עלו אין מחייבין אותו למעט" (הלכות כלאים ב, ז-ח).
4. "רחל בת עז צמרה אין לוקין עליו משום כלאים אבל אסור הוא מדבריהם מפני מראית העין" (הלכות כלאים י, ב).
5. "היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין, כדי שידעו הכל שהצאן הטילו בה ונדירה, ולא יאמרו זיבל זה כל שדהו בשביעית" (הלכות שמיטה ויובל ב, ה).

6. "אף בזמן הזה אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית וסתם קליטה שתי שבתות, ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו" (הלכות שמיטה ויובל ג, יא).

יש לציין כי בכמה מהלכות אלה מוגדר האיסור במקורו בגמרא מראית עין או שאין הוא מוגדר בפירוש לא במונח זה ולא במונח חשד, אך במקום אחד (הלכות שמיטה ויובל ג, יא) מוזכר בענינו של האיסור, במקורו, המונח חשד (ירושלמי שביעית ב, ד), והמרתו של הרמב"ם את המונח חשד במונח מראית עין מלמדת גם היא לכאורה שלשיטתו אין להבחין בין השניים הלכה למעשה. עוד ראוי לציין שלמעשה כל המקומות שבהם משתמש הרמב"ם עצמו במונח 'מפני החשד' הם בהקשר של חשד עריות וזנות (הלכות דעות ה, ט; הלכות איסורי ביאה כב, טז; הלכות עבדים א, ב; שם ט, ו); חשד פסול יוחסין (הלכות תפילה ונשיאת כפיים יד, ב); או חשד של עברה או הימנעות ממצווה מחמת רווח ממון (עברה – הלכות שקלים ב, י; הלכות מתנות עניים ט, י; ושם ב, יב "שלא יחשד"; הלכות שאלה ופיקדון ז, ה; וכן בהלכות קרבן פסח ד, ג "ולא יחשדו אותן"; הימנעות ממצווה – הלכות תמידין ומוספין ו, ה). אלו גם הקשריו של מונח זה בסוגיות בשבת כג, א ופסחים פב, ב – שהן מקורותיהן של שלוש מההלכות שברמב"ם הני"ל – ובבבא מציעא עח, ב; וכך גם של המונח הארמי המקביל 'משום חשדא' בסוגיות בברכות מג, ב; פסחים יג, א; חגיגה ה, א וחולין מד, ב; וכן של הלשון "אתי למחשדיה" בבכורות כט, א, ואלו מקורותיהן של כמה מההלכות האחרות הני"ל.

לעומת זאת, מצאנו כמה סוגיות שבהן הוזכר המונח 'משום חשדא' שלא בהקשרים אלה – שבת כג, א; שם קל, א; ראש השנה כד, ב; גיטין ס, ב ועבודה זרה מג, ב (המקבילה של הסוגיה בראש השנה). הסוגיה בשבת קל, א (שהיא לפי רבי אליעזר, המתיר מכשירי מילה בשבת) לא נפסקה להלכה, ובסוגיה בגיטין ס, ב פסק הרמב"ם (הלכות עירובין א, טז) כשיטה שטעמו של הדין הוא מפני דרכי שלום ולא משום חשד. אך בשתי הסוגיות האחרות פסק הרמב"ם להלכה לכאורה כטעם זה ואף על פי כן לא נקט במונח 'חשד': הסוגיה בראש השנה ובעבודה זרה ללא הגדרת טעמו של האיסור (הלכות עבודה זרה ג, יא); זו שבשבת כג, א הובאה ברמב"ם (הלכות מגילה וחנוכה ד, ל) תוך שימוש בלשון "שלא יאמרו" שבה השתמש הרמב"ם כמובא לעין כשדיבר על "מראית עין".

חידוש איסורי מראית עין שלא מוזכרים בגמרא:

שאלה חשובה שדנו בה הפוסקים היא, האם יש לנו כוח לחדש איסורים שלא אסרו חז"ל מפני מראית עין? בשאלה זו נחלקו הרשב"א והפרי חדש: כאמור לעיל, חז"ל אסרו שתיית דם דגים מתוך קערה (כריתות כא, ב), למרות שאין בכך שום איסור מן התורה, מפני החשש שהרואה יסבור שזהו דם בהמה, חיה ועוף, האסור מן התורה. על פי זה, אסר הרשב"א (בשו"ת חלק ג סימן רנז) בישול בשר בחלב אשה, אף על פי שמן הדין חלב אשה אינו חלבי (אלא פרווה), מפני חשש מראית עין. על דרך זו, הרמ"א אסר בישול בשר בחלב שקדים – מפני הדמיון בינו לבין חלב פרה. מותר לבשל בשר בחלב שקדים, ולהגישו לאכילה, רק אם מניחים חתיכות שקדים בתוך החלב, באופן שברור שמקורו אינו פרה אלא שקדים (רמ"א יו"ד פז, ג). הפרי חדש (שם ס"ק ז) פקפק בכך וכתב שאין לנו להמציא איסורים חדשים של מראית עין, ואין לנו אלא מה שאסרו חז"ל. הסכמת הפוסקים היא להחמיר בכך כדעת הרשב"א והרמ"א, ואף הפרי חדש עצמו כתב שלמעשה "כבר הורה זק"ן (אלא שמחמת סברתו הני"ל הכריע שלא לחוש לדברי הפוסקים שהחמירו יותר מהרמ"א ואסרו אף בשר עוף בחלב שקדים).

מראית עין במקום שיש לרואים לתלות בדבר היתר:

אף במקרים שלכאורה יש לחשוש למראית עין, אם סביר ושכיח לתלות בדבר אחר שהוא ודאי מותר – אין איסור של מראית עין. המקור לכך הוא בתשובת הרא"ש: כתוב במשנה במסכת כלאים (ט, ב) שהשיריים והכלך אין בהם משום כלאיים אבל אסורים מפני מראית עין. וכתב הרא"ש (בפירושו למשנה שם והלכות כלאי בגדים המצורפות לרא"ש על מסכת נדה, לאחר פרק ט, סימן ז) ששיריים הם סוג של מעיל עשוי משי, ובזמן המשנה לא היה מצוי ביניהם, והחשש הוא אנשים יטעו לחשוב שלובש כלאיים. ולכן הסיק שבזמן הזה שמצויים בינינו בגדי משי, מותר לתפור בגדי משי תחת בגדי צמר, וכן פסקו הטרור והשלחן ערוך (יו"ד רחצ, א). אפשר להסיק דין זה אף מהגמרא בעבודה זרה (יב ע"א): הגמרא מביאה בריתא שבה נחלקו רבי מאיר וחכמים אם ומתי מותר להיכנס לעיר שבה עובדים כרגע עבודה זרה. דעת חכמים היא שאם הדרך שבה הוא הולך מיוחדת לאותו מקום עבודה זרה, אסור ללכת, אבל אם אינה מיוחדת לאותו מקום, מותר.

על פי עיקרון זה פסק הרב עובדיה יוסף (יביע אומר חלק ו יו"ד סימן ח) שמותר למסעדה להגיש חלב צמחי יחד עם קפה לאחר סעודה בשרית, ואין צורך שיהיה הקרטון מונח ליד הקפה כראיה שמדובר על חלב צמחי. הסיבה לכך (מלבד ששתיית חלב לאחר בשר אסורה רק מדרבנן, וקלה אף מאכילת עוף בחלב, ואף הרמ"א לא חשש למראית עין אלא בדבר הנראה כאיסור תורה – בשר בהמה בחלב שקדים, ואף לפי המחמירים יותר מהרמ"א באיסור זה) היא שכיום השתנה המצב משהיה בזמן הרמ"א – חלב צמחי (כגון חלב סויה וכדומה) שכיח מאוד, ולכן אין בכך חשש של מראית עין – אנשים יניחו שאכן מדובר בחלב צמחי, ולא יחשדו שמדובר בחלב פרה.

בדומה לכך פסק בשו"ת משנה הלכות (חלק ה סימן צו) שמותר לאכול מרגרינה בסעודה בשרית, ואין לחשוש שיחשבו הרואים שמדובר בחמאה, מפני שמרגרינה היא דבר מצוי ורגיל. ובשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן קנז) כתב שיש מקום להתיר או על כל פנים ללמד זכות על הנוהגים היתר לאכול שניצל פרווה עם גבינה, ואין לחוש בו משום מראית עין. אלא שעל סברת השואל שכתב שידוע ומפורסם שיש שניצלים ונקניקיות שאינם שרירים הוסיף טעם נוסף על פי דברי הכרתי ופלתי (פז, ז), שחז"ל לא גזרו אלא בדם דגים, שהוא דם שהתורה התירה, וכן בחלב אשה, שהוא חלב שהתורה התירה, מה שאין כן חלב שקדים שאינו כלל חלב, ורק על דרך השאלה נקרא כך, וקל וחומר לענינם של שניצלים או נקניקיות אלה שאינם מין בשר וגם אינם קרויים 'בשר' אפילו בהשאלה. וסיים: "ואם גזרו שם [=לענין חלב שקדים] בבשר בהמה, עכ"פ אין הכרח לחדש גם כאן גזרה". ונראה שלדעתנו לא די בסברה הני"ל לבדה כדי להתיר. ואולי לא ברור לו ששכיחות מוצרים אלה אכן דומה לשכיחות בגדי המשי שדיבר הרא"ש, ועל כן הניח שאילו אכן היו נכללים באיסור וגזרה שכבר נקבעו לא היינו יכולים להתירם מכוח ההנחה שכיום אין בהם מראית עין, אבל כיוון שיש לומר שכלל לא גזרו במקרה כזה, דיינו בכך כדי שלא נחדש מעצמנו איסור. לעומת זאת, מדברי הרב עובדיה יוסף (שם) נראה שבמקום שהדרך המותרת היא סבירה ואפשרית, אפילו אם היא אינה הרוב והרגילות, אין לחשוש למראית עין. למעשה נראה שהכול לפי המקום והענין, ובמקום שהגיוני שנעשה בהיתר, אין לחשוש למראית עין.

אכילת אוכל כשר במסעדה לא כשרה:

על פי האמור לעיל, בכל מקום צריך לבדוק ולשער אם סביר לאדם הרגיל לתלות שאינו אוכל שם אוכל לא כשר. הרמ"א והמהרש"ל נחלקו אם מותר להולכי דרכים לאכול דג מלוח וקישואים מלוחים (כהגדרת המהרש"ל, והוסיף: "שקורין אוגרקיש" – ולכאורה כוונתו למלפפונים כבושים במלח) שהוכנו בידי בעל פונדק גוי. דעת המהרש"ל (ים של שלמה חולין פרק ח סימן מד) לאסור, והרמ"א (תורת סאת יז, ד) פסק שלכתחילה יש להחמיר אך בשעת הדחק מותר. שתי הדעות הובאו בט"ז (יו"ד סימן צא ס"ק ב). המהרש"ל, (הרמ"א והט"ז) העתלמו מבעיית מראית עין. נראה שבימיהם כניסה לפונדק של גוי ואפילו אכילת אוכל כשר בפונדק של גוי היו דבר שכיח ומקובל, ולכן אין חשש של מראית עין.

הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח חלק ב סימן מ) פסק שאסור לאדם להיכנס לאכול במסעדה שאינה כשרה אף דברים שברור שהם כשרים, מחשש של מראית עין וחשד. אך לאור האמור לעיל נראה שאין הדבר בגדר כלל קבוע אלא דבר התלוי במקום ובאדם.

היתר במקום צורך:

הגר"מ פיינשטיין (שם), אף שאסר לכתחילה לאכול דברים המותרים במסעדה לא כשרה, כתב שאם אדם רעב מאוד ואין לו אוכל ממקום אחר, מותר לו להיכנס לאכול שם, אך צריך שזה ייעשה בצנעה. והצנעה לפי הגדרתו שם היא שלא יהיו שם בחוץ אנשים המכירים אותו, וביאר שאנשים המצויים בפנים הרי יראו שלוקח רק מאכלים המותרים, אבל אלה שבחוץ עשויים לחשדו (ויש מקום לעיין אם מדובר במי שלפי מראהו ולבושו אינו מזוהה בהכרח כיהודי או אף יהודי המותזק לשומר מצוות, ולכן די שאין מי שמכיר אותו, או שאף שהוא מזוהה כיהודי מכל מקום כיוון שאין מכירים אותו אישית – די בכך, היינו שיחשד' שיש להיזהר ממנו הוא דווקא כשיחשדו בו באופן אישי, ולכאורה ביאור זה אפשרי רק בנוגע לאיסור הנלמד מ'והייתם נקיים' ולא בנוגע לחשש שילמדו ממנו להתיר את האסור. לכאורה היה אפשר להבחין בענין זה – לשיטתו של האגרות משה עצמו, שם – בין איסור מפורסם שאין לחשוש שיטעו וילמדו ממנו להתירו והבעיה היא רק

וישלה תשפ"ד

משום 'חשד' לאיסור שאינו כזה. אכן עדיין צריך עיון, כיוון שלפי תיאורו של האגרות משה שם מדובר לא במסעדת נבלות וטרפות, שאיסורה ברור וידוע לכול, אלא במסעדה חלבית שהוצרך לבאר שגם בה "אפשר להיות כמה מאכלות אסורות..." והוסיף שם שאם יש מי שמכיר אותו ורואה אותו בחוץ – עליו לומר לרואים בפירוש שנכנס משום שמצטער מאוד מהרעב וקונה רק דברים המותרים. אכן לענין מקור ההיתר במקום צער בצנעה – ולכאורה בניגוד לכלל ש"כל דבר שאסרו משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור" – ציין שם לגמרא בכתובות ס, א. וזה עצמו צריך עיון, שכן הראשונים (תוספות, תוספות רא"ש, רשב"א, ריטב"א ור"ן) שם הקשו על היתר זה וכתבו שבחשד לאיסור דרבנן (שבו מדובר שם) לא גזרו "בחדרי חדרים" (הטעם של צער אכן נצרך שם כדי להיתר את האיסור דרבנן עצמו, אלא שהרואים אינם יודעים על הצער וההיתר הנגזר ממנו, ויחשדו בו שעובר על איסור דרבנן, ולכן הותר רק בצנעה). ונראה בפירוש מדברי הראשונים האמורים שאילו היה מדובר במראית עין של איסור תורה – לא היה בצער כדי להיתרו אפילו בצנעה. אמנם על כל פנים ברור מדברי הראשונים הללו שמשמעות הכלל "כל מקום שאסרו..." אינה השוואה מוחלטת בין פרהסיה לצנעה, שהרי במראית עין של איסורים דרבנן חילקו ביניהם, וכמו כן מצאנו שהרמב"ם (הלכות יום טוב ה, ד; פירוש המשנה ביצה א, ג) הסביר שהתירו איסור מראית עין בחדרי חדרים ביום טוב לצורך שמחת יום טוב.

ובשלחן ערוך הרב (או"ח רנב, טו ובקונטרס אחרון שם) כתב יש אופנים שבמקום הפסד מרובה לא גזרו משום מראית עין, ובשו"ת קול מבשר (חלק א סימן יא) דן בדבריו והביא עוד מקורות שבמקום הפסד אין לאיסור משום מראית עין (ושם היינו אפילו בפרהסיה, אם כי מדובר במראית עין של איסורים דרבנן). והדעת נותנת שיש מקום לומר שצער גדול של רעב יהיה גם הוא טעם להקל. ועל כל פנים נראה שכיוון ששאלה זו, של אכילה במסעדה שאינה כשרה, אינה נוגעת למקום שגזרו בו חז"ל, או אפילו שחידשו בו הפוסקים הקדמונים גזרה ואיסור משום מראית עין, (אלא שאנו באים לחשוש לכך) – לא שייך בו הכלל "כל מקום שאסרו משום מראית עין", שהרי חז"ל לא אסרו, אלא שלמעשה צריך להוציא עצמו מכלל חשד ומראית עין, וכל שכן אם יש בדבר משום חילול השם, ולכן יש לשקול אם למעשה קיימים חששות אלה או לא, ואם לא – יש להקל לפחות במקום צורך גדול וצער.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

<p>לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סינן תשע"ט</p>	<p>לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעיין גב' לוריינ הופמן ז"ל</p>	<p>לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
--	--	---	---	--

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה